

På sporet af 5.-klasse

- træk af Børnepanelets selvbeskrivelser

Udgiver: Børnerådet, Vesterbrogade 35 A, 1620 København V

Telefon 33 78 33 00. Fax 33 78 33 01. E-mail: brd@brd.dk

Tekst og analyse: Medlem af Børnerådet Pernille Hviid, Danmarks Pædagogiske Institut

Statistik: Claus Holst

Tryk: Socialministeriet

ISBN nr.: 87-90946-00-6

1. oplag, februar 2000

Rapporten er gratis - dog betales for forsendelse ved bestilling af mere end ét eksemplar - og kan rekvireres ved henvendelse til Børnerådet. Teksten kan også hentes på Børnerådets hjemmeside: www.boerneraadet.dk

Børnerådets BørnepanelBørnerådets BørnepanelBørnerådets Børnepanel

Børnerådet inddrager børns synspunkter i arbejdet, blandt andet i samarbejde med Børnepanelet, der består af 60 femteklasser med ca. 1.225 elever, repræsentativt udvalgt af Socialforskningsinstituttet. Eleverne har sammen med deres klasselærer indvilliget i at stå til rådighed for Børnerådets spørgerunder i skoleårene 1998-1999 og 1999-2000.

Formålet er at give Børnerådet indsigt i børns oplevelser, meninger og forslag inden for emner, som har eller vil få betydning for børns hverdag.

Børnerådet sender resultaterne tilbage til børnene i form af en lille børnerapport, men formidler dem også til en bredere offentlighed gennem denne rapportserie.

IndholdIndholdIndhold

Hvem er Børnepanelet?

Kompleksitet

Spør

Aldersspredning

Udseende

Tøjstil

Familieliv

Interesser og fritid

Omsorg og orden som hobbies

Læselyst

Skoleliv

Glade skolebørn

Venner

I periferien

Humør

Fremtid

På sporet af 5. Klasse

Litteratur

Appendiks 1

Appendiks 2

Hvem er Børnepanelet?Hvem er Børnepanelet?Hvem er Børnepanelet?

FN's børnekonvention (Konventionen om Børns Rettigheder) er grundlag og perspektiv for Børnerådets arbejde. Blandt mange vigtige artikler står der i artikel 12, stk.1.:

“Deltagerstaterne skal sikre et barn, der er i stand til at udforme sine egne synspunkter, retten til frit at udtrykke disse synspunkter i alle forhold der vedrører barnet: barnets synspunkter skal tillægges passende vægt i overensstemmelse med dets alder og modenhed.”

Viden om børns forståelser af og deltagelse i dagligliv i Danmark af en afgørende forudsætning for Børnerådets arbejde. I overensstemmelse hermed har Børnerådet etableret et Børnepanel som vejviser, informant og diskussionspartner for dets arbejde. Det består af et repræsentativt udvalg af 5.-klasser. 60 klasser med i alt 1.225 elever fra hele landet.

I vore øjne var det en oplagt indgang til samarbejdet at bede Børnepanelet om at beskrive sig selv. Hovedspørgsmålet i den første høring blev derfor *“Hvem er Børnepanelet?”*

Vi ønskede naturligvis at stille gode spørgsmål. Altså spørgsmål, der oplevedes som vigtige og værd at svare på for Børnepanelets 10-12 årige drenge og piger.

En lille forundersøgelse med børn fra Børnepanelet tjente som vejledning for udformning af spørgeskemaet. Børn blev interviewet i smågrupper. De blev bedt om at fortælle, hvad de ønskede at vide om et barn, de ikke havde mødt før, hvis de skulle lære ham eller hende at kende. Det kunne for eksempel være en ny i klassen eller en penneven. De blev også bedt om at beskrive sig selv. Hvis de for eksempel startede med at gå til en ny fritidsaktivitet, hvor de andre børn ikke kendte dem. Hvad ville de da fremhæve? Træk ved de gennemførte interview er værd at beskrive her, idet de i et vist omfang ligger til grund for spørgeskemaets udformning.

At beskrive sig selv

At beskrive sig selvAt beskrive sig selvEn beskrivelse af sig selv kan lyde som noget “aller-inderst”, noget dybt personligt. Det er den sådan set også, men det *at forholde sig til sig selv*, vil samtidig altid være et socialt anliggende. Matthias og Christoffer fra Børnepanelet siger det meget tydeligt:

Interviewer: *Kan man fortælle om sig selv med: “Jeg er en god kammerat - jeg er til at stole på?”*

Matthias: *Det kan man jo ikke altid selv bedømme.*

Interviewer: *Næe - men ved man det lidt?*

Christoffer: *Joe... jeg tror godt, man kan stole på mig. Det tror jeg - stol på det!*

Selvfølgelig kender en baby ikke til sin fars eller mors forhold til sig, som et særligt forhold. De kan bare mærke det, og de forholder sig *umiddelbart* til det. Børnehavebørn taler sjældent om det sociale, når de fortæller om sig selv - men måske leger de det?

Men når vi interesserer os for 10-12 årige børns selvbeskrivelser, er der ingen tvivl om, at det sociale betydning er både oplevet og erkendt. Det er et helt dominerende træk for store dele af interviewene, at børnenes selvbeskrivelser blev *konstrueret*, i fællesskab under samtalen. Altså ud fra ideen: "Jeg er, som jeg selv og mine venner synes, jeg er!"

Christoffer: *Simon... han er vel en, man godt kan diskutere med - også fordi ... nogen gange..*

Simon: *Det er jeg ikke altid! (griner).*

Christoffer klukker: *Nogen gange - også fordi han sir (mørkt stemmeleje): "Næe, det er ikke sandt!"*

Alle drengene griner.

Interviewer: *Simon - du er med på at diskutere?*

Simon: *Ja.*

Mikkel: *Det er jeg også.*

Interviewer: *Kan man have lange diskussioner med dig?*

Mikkel: *Ja.*

Christoffer: *Meget lange.*

Markus: *Jeg gider ikke så meget ..*

Interviewer: *Hvad gør du så?*

Christoffer: *Så går han bare.*

Simon: *Så går han bare: "Nå, jah! o.k.!, Nåe. Nej.."*

Drengene griner hjerteligt.

Markus: *Det er mere (dovent): "Ja, jae. Nu går jeg." Eller noget i den stil.*

Interviewer: *Hvad med dig Christoffer - er du én, der diskuterer meget?*

Christoffer: *Jeg kommer nemt op at slås - for sjov.*

Markus: *Jah*

Vi ved fra forskning inden for området¹, at jævnaldrende har stor betydning for børns selvforståelse. Det gælder både, når de jævnaldrende er bedstevenner og når der ikke er nogen venner at finde. Som i det følgende:

Interviewer: *Der er én i jeres klasse, som I ikke er gode venner med?*

Christoffer: *Jeg vil ikke sige, at vi ikke er gode venner med ham, han er bare sådan anderledes. Drengene griner allesammen.*

¹ For eksempel Harter, 1988.

Interviewer: Og uden at sige hvad han hedder, så ved I allesammen godt, hvem det er?

Alle: Ja.

Interviewer: Det er nemt?

Alle: Ja.

Jævnaldrende er vigtige, men det er voksne også. I interviewene viste børnene interesse og opmærksomhed for familiære livsforhold, ligesom forhold til andre voksne som for eksempel lærere og pædagoger også blev debatteret.

Mikkel: "...så ville jeg spørge om hans far og mor er skilt og hvor mange søskende han har og om han er adopteret..."

Kompleksitet

Kompleksitet Dersom læseren et øjeblik skulle stille sig opgaven at beskrive sig selv, ville det hurtigt blive åbenbart, hvor mangfoldigt en sådan beskrivelse ville udfolde sig. Læseren er mand eller kvinde, familiemedlem, har politiske præferencer, varetager formodentlig en profession, er sikkert en eller andens elskede, er biografgænger eller gourmet - måske natteravn. Måske forsigtig eller ilter eller begge dele på rette tid og sted. Læseren er endvidere formodentlig meget tilfreds med visse sider af sig selv, accepterer andre og utilfreds med endnu andre.

En sådan kompleksitet afspejlede interviewene også, både når det drejede sig om at lære andre børn at kende, og når det drejede sig om det enkelte barns beskrivelse af sig selv.

Interviewer: Hvis du skulle fortælle, hvem du var?

Christoffer: Så ville jeg sige at jeg gik i klub, at jeg bedst kan li' computer - der, hvor man spiller mod hinanden ... Jeg er lillebror, og jeg har en ret irriterende storebror. Jeg går til svømning ... og jeg skal snart til at gå til badminton ...

Vi ønskede at lade denne kompleksitet komme til udtryk i spørgeskemaet, ved at give Børnepanelets børn mulighed for at svare på spørgsmål indenfor mange områder i deres liv.² Spørgsmålene omhandlede temaer, der blev berørt i interviewene.

Biologiske forhold (køn, alder, udseende)

- Familieliv
- Interesser
- Skoleliv
- Venner

² Øvrige overvejelser vedrørende udformning af spørgeskemaet, se Appendiks 1.

- Humør
- Fremtid.

56 5.-klasser med i alt 1.082 børn har besvaret spørgeskemaet. Børnepanelet er udvalgt af Socialforskningsinstituttet og udgør et repræsentativt materiale, hvad 5.-klasser i Danmark angår.³

SporSporSpor

Vi finder, at datamaterialet er fyldt af spor, vi kan følge, i vore bestræbelser på at lære Børnerådets Børnepanel og dermed 5. klasses børn at kende. Men sporene skærper nysgerrigheden i ligeså høj grad, som de tilfredsstillende den. Sådant skal det også være.

Præsentationen af børnenes besvarelser lader med andre ord noget stå åbent. Nogle spor er klare. Andre synes at ende blindt, andre igen er for utydelige til at følge systematisk, nogle peger tilsyneladende i modsatte retninger. Det gør os ikke mindre interesserede. Det ville være i dette arbejdes ånd, dersom denne nysgerrighed smittede læseren.

AldersspredningAldersspredningAldersspredning

Laura: Jeg var 10 år og hun var 14! Men jeg kunne mærke, at hun gerne ville lege med mig, for hun snakkede om det samme, som man gør, når man er 10 år og sådan noget.

Laura er ligesom andre børn opmærksom på alder. Både når den kan forudsige samværsmligheder, og når den ikke kan. I Børnerådet havde vi også en interesse i at kende fordelingen i aldersgrupper. Børnepanelets børn er, hvad alder angår, en temmelig homogen gruppe. Ved årsskiftet 98/99 var 84% 11 år, 10% var 10 år og 6% var 12 år. Halvdelen er drenge og halvdelen er piger.

UdseendeUdseendeUdseende

Interviewer: Ville I interessere jer for, hvordan personen så ud?

Laura: Jae, for hvis personen lignede elefantmanden, så kan det jo godt være, at man blev lidt forskrækket. (Pigerne griner.)

Vi har spurgt børnene om opfattelse af deres eget udseende (se figur 1 på næste side). De fleste er tilfredse, men 7% svarer, at de er for tynde. Dette svar er ikke kønsspecifikt. Det

³ Beskrivelse af udvælgelsesprocedure se Appendiks 2

er det heller ikke, når vi spørger til deres vurdering af, om de er for små. 16% svarer, at de synes, de er for små.

Men køn ser ud til at spille en rolle i spørgsmålet, om man er “for høj”. 10% af pigerne er generet af deres højde, 4% af drengene.

Det store udslag finder vi i spørgsmålet: “Er du for tyk?” 19% af Børnepanelet har svaret, at de er for tykke. Det er næsten hvert femte barn i Børnepanelet. Det er lidt hyppigere forekommende blandt pigerne end blandt drengene.

Når man tæller de børn sammen, som godt kunne tænke sig at se lidt anderledes ud, bliver det jo til nogle stykker. Vi beder derfor læseren erindre, at 10-12 års alderen er et tidspunkt i børns liv, hvor de vokser og udvikler sig fysisk i et meget forskelligt tempo. Der er piger med bløde kurver og der er “Gajol-piger”. Der er knægte med dun på overlæben og stemmen i overgang, og så er der drenge-børn. Så vidt vi selv husker, var der fordele og ulemper ved det hele.

Alligevel fanger Børnepanelets bedømmelse af sig selv som “for tyk” vores opmærksomhed, fordi det ser ud som om børnenes egne kriterier for overvægtighed er langt skrapere end dem, voksne anvender.

Den kommunale Sundhedstjeneste bruger standardkurver for vægt i forhold til højde, udarbejdet i begyndelsen af 70'erne. Ofte vil man kalde børn, som vægtmæssigt svarer til de 10-15% tungeste på standardkurverne for overvægtige. Undersøgelser har vist at 7-8% af børn er overvægtige ud fra målinger og vurderinger ved læge. Lidt færre ved skolestarten end i de ældste klasser og flere piger end drenge (DIKE)⁴. Det fandt vi ikke. 19 % af børnene oplevede sig som overvægtige, 91 drenge og 117 piger.

Meget tyder således på, at dét at opleve sig som *for tyk* i børnenes perspektiv, slet ikke er det samme som at være *overvægtig*. Vi har undersøgt, hvordan de “for tykke” børn svarer på spørgeskemaets andre spørgsmål. Og her viser der sig en række signifikante sammenhænge. De børn, der svarer, at de er “for tykke”, er overrepræsenteret i en række af spørgeskemaets triste svarmuligheder. Det er kategorier, der både vedrører familieliv, skolegang, venskaber og humør.

Blandt de børn, der svarer:

- ◆ at de har en trist familie, er 30% “for tykke”.
- ◆ at de ikke er glade for at gå i skole, er 27 % “for tykke”.
- ◆ at de ikke er glade for deres lærere, er 25 % “for tykke”.
- ◆ at de ikke synes, de er dygtige, er 27% “for tykke”.
- ◆ at de gerne vil have flere venner, er 27% “for tykke”.
- ◆ at de synes, det er svært at få venner, er 27 % “for tykke”.

⁴ DIKE, Tove Pedersen, medlem af Børnerådet.

- ◆ at de ikke synes, de passer ind i klassen, er 34% “for tykke”.
- ◆ at de tit er sure, er 40% “for tykke”.
- ◆ at de er bekymrede, er 35% “for tykke”.

Der er således gode grunde til at antage, at der i børnenes perspektiv er sammenhænge mellem valget af “for tyk”-kategorien og oplevelser af, at livet er “trist”, “surt”, “u-sjovt”, ja faktisk “u-fedt” for nu at blive i børnejargonen. Det vurderer vi er en betydningsfuld problemstilling, som vi foreløbig ved alt for lidt om til at kunne forklare. Foreløbig ved vi blot, at det rækker ud over børnenes fysiske statur, når børn svarer, at de er “for tykke”.

Det er nærliggende at gøre sig tanker om, hvilke forhold der er af betydning i forståelsen af dette problem. Vi har ingen grund til at tro, at problemstillingen alene handler om, “at være 10-12 år” - som sådan. Derimod er al grund til at tro, at problemet vedrører “at være 10-12 år - i dag”. Dersom vi ansåede problemstillingen som en samtids-problemstilling, kunne følgende overvejes:

At være for tyk i dag er ikke blot uønsket, fordi det er forbundet med sundhedsrisici, men fordi det tolkes som manglende styrke til selvkontrol. Manglende styrke til selvkontrol er problematisk i en tid, hvor individualisering og globalisering præsenterer en kompleks og mangfoldig verden af muligheder, hvor den enkelte på den ene side har et uendeligt udbud af valgmuligheder, men på den anden side selv risikerer at blive valgt fra. Det at kunne vælge er vitalt for den enkelte i en verden, som byder sig til som så kompleks og mangfoldig, at valget er nødvendigt for at reducere kompleksiteten. Et skræmmende perspektiv for den vægelsindede.

Man kan vælge, når man i et vist omfang kan mærke eller erkende, hvad der er af betydning i ens liv, og når man kan fornemme eller gennemskue de konkrete livsomstændigheder, som man befinder sig i og deres oplagte handlemuligheder. At være selvreflekterende og på baggrund heraf, at kunne deltage reflekteret, selvbevidst i en kompleks verden, bliver en nødvendig dimension af at være menneske i dag. Vi tænker i stadigt stigende grad i “den enkeltes mulighed” fremfor i “det sociale styrke”. Både retten til og ansvaret for at deltage i verden tegner sig som individualiseret, personliggjort. Derfor vurderes fedme ligesom f.eks. rygning ikke blot som usundt i traditionel forstand. Der er også uanstændigt (Schmidt, 1994) Fede eller rygende mennesker er skræmmende, fordi de ikke tager det personliggjorte ansvar på sig. De “tager sig ikke sammen”.

Men hvorfor påtage sig prædikatet “for tyk”, hvis man udefra set ikke er det? Hvorfor vælge en karakteristik af sig selv, som signalerer manglende selvkontrol? Måske fordi man føler den samme afvisthed og mangel på kontrol som “for-tykhed” forbindes med. Måske er mennesker, der ikke kan øjne valgmuligheder, uanstændige på samme måder som “de fede”, og måske bliver de netop derfor ikke valgt.

Blandt de børn, der svarer, at de er “for tykke” findes formodenlig en gruppe børn, der i deres egen opfattelse ikke har kunnet opnå indflydelse inden for mange områder. Det er svært for dem at få de venner, den glade familie, det rare samvær med lærerne og den

“skolekompetence”, som de kunne ønske sig. Er det da den afmægtighed, børnene fremviser som en personliggjort selvforskyldt afmægtighed, når de skriver, at de er for tykke?

TøjstilTøjstilTøjstil

Interviewer: Hvordan skal man spørge om det?

Camilla: Om hun går i fint tøj eller...

Laura: Mærketøj, underkjoletøj - det går jeg i hvert fald i ... bare ikke i dag.

Over halvdelen af de adspurgte børn har svaret, at de *ikke* går i en bestemt slags tøj i skolen. Af de børn, som har svaret, at de har en særlig tøjsmag, har det været lettest for drengene at finde deres egen i spørgeskemaet. Hvis drenge er interesserede i tøj, så er det for det meste sportstøj/joggingtøj, der interesserer. Men der er også mange “skatere”.

Til trods for de anvisninger som fremgår af det ovenstående citat, havde vi vanskeligheder ved at finde tilstrækkeligt velegnede kategorier for pigernes tøjinteresser. 60% af de piger, der har svaret, at de har en særlig tøjsmag, har ikke kunnet finde den i spørgeskemaet. De har svaret under “anden tøjstil”.

Spørgeskemaet kan bestemt være mangelfuldt - og det kan undersøges nøjere - men indtil vi ved mere, vil vi lade det stå som en alternativ mulighed, at svarene kan afspejle en generel ulyst til at rubricere tøjsmag. Hvis pigerne søger det unikke, det helt personlige udtryk i deres påklædning, vil de finde alle kategorier for banale.

FamilielivFamilielivFamilieliv

Marie: Min familie er sådan meget glade, de griner meget. Det hjalp sådan rimeligt meget - vi boede i Esbjerg før - og der havde vi ikke nogen familie, så det hjalp rimelig meget, at vi kom herover. Nu kommer min moster og min kusine, det er sådan rigtig hyggeligt. Min storesøster er lige blevet 18. Der holdt vi en rigtig hyggelig fest allesammen.

En familie med far og mor og to børn er det mest forekommende blandt de 10-12 årige (76%). 23% af børnene har forældre, der ikke bor sammen. 10% af børnene lever som enebørn, 28% bor i familier med tre børn. Vores spørgsmål har givet anledning til usikkerhed i besvarelsen for de børn, der lever i sammenførte familier. Skulle de nye søskende tælles med eller ej? Så de spørgsmål må vi stille igen.

Hvad angår familieforhold er det langt overvejende sådan, at børnene oplever, at de har “en glad familie” (94%). 6% synes de har en “lidt trist” eller “helt trist” familie.

Vi kan se, at der ud over det tilfældige er sammenhænge mellem børnenes svar på, “om deres far og mor lever sammen”, og “om de har en glad eller trist familie”. Færre familier er “helt glade”, når forældrene ikke bor sammen og lidt flere af de familier er “lidt triste”,

set med børnenes øjne. Den sammenhæng henviser givetvis til en meget kompleks problemstilling, som vedrører en lang række psykologiske, sociale, men også økonomiske forhold.

Eneforsørgerfamilier kan sagtens være lykkelige og rige, men de fleste børn synes, det er bedre at bo med både deres far og mor, de fleste voksne synes det er bedre at have en elsket at dele forældreskabet med, og de fleste har en mere rummelig økonomi, når de er to om at tjene til den ⁵.

Vi spurgte Børnepanelet, om de syntes, deres forældre var "for lidt" eller "for meget" hjemme. Det spørgsmål har den laveste svarprocent af samtlige spørgsmål. Hele 30% af Børnepanelet har afvist spørgsmålets svarmuligheder, enten ved at undlade at svare eller ved - typisk - at tilføje en "tilpas"-kategori. Denne aktive korrektion af skemaets svarmuligheder og modvilje mod at svare i utilstrækkelige kategorier tillægger vi stor betydning. Det ser ud til, at det for de børn er *vigtigt* at svare (og forsvare?) at familien er noget, der fungerer. Men sporet fortøner sig. På baggrund af dette fravalg af lovlige svarmuligheder kan vi ikke udtale os om Børnepanelets oplevelse af samvær med deres familie. Vi kan blot konstatere, at der fremover skal være flere "tilpas"-svarmuligheder, når spørgsmålene vedrører disse forhold.

Interesser og fritid*Interesser og fritid**Interesser og fritid*

Interviewer: Hvis jeg nu spurgte: Hvad er dine interesser, Simon? Hvad ville du så sige?

Simon: Jeg ville sige: "Godt spørgsmål!" Racerbiler, altså i små modeller. Og tegneserier - det går jeg faktisk også til.

Ud fra interviewene ser det ud som om interesser i børnenes øjne fortæller noget betydningsfuldt om, hvem barnet er.

Selina: "Hvis de nu går til sport, så kunne man tænke ... det er nærmest sådan ... et friskt menneske, ik'?"

Ikke desto mindre er interesserne kun den halve fornøjelse. Resten er vennerne, man deler med. Som Christoffer forklarer:

⁵ Se f.eks: Polakov,V.,Halskov,T & Jørgensen, P. Schultz: Vulnerable lone Mothers and their Children. (i tryk). Hansen,F.K., Malmgren,M & Munk,F. (1998): De klemte og glemte børnefamilier ☞ børnefamilier og valgmuligheder. Bak.M. (1997: Enemorfamilien. København: Forlaget Sociologi.

Christoffer: Man kan også spørge om, man har den samme interesse, for hvis man har den samme interesse, så kunne man sidde derhjemme og hygge.

Sportsaktiviteter har den bredeste tilslutning (74%), dette gælder både for drenge og piger. Lidt under halvdelen af Børnepanelets børn går i fritidsklub (44%) - der er flere drenge (49%) end piger (38%) der vælger klubberne.

Men drenge og piger spiller - som tendens - på noget forskelligt. 53% af Børnepanelet interesserer sig for pc-spil. Men her figurerer næsten dobbelt så mange drenge som piger. Til gengæld spiller pigerne (34%) langt oftere end drengene (22%) på musikinstrumenter og går oftere til forskellige former for dans.

Omsorg og orden som hobbies*Omsorg og orden som hobbies*

68% (731 børn) i Børnepanelet passer et dyr. For pigernes vedkommende har 3 ud af 4 piger (75%) et sådan omsorgsforhold til et dyr.

Vi har også spurgt børnene, om de samler, og hvad de samler på. Der er mange samlere i Børnepanelet - over 70% samler på et eller andet. Spørgeskemaet gav plads til, at børnene kunne skrive, hvad de samler på, men vi har ikke et overblik. Det er heller ikke sikkert, vi får det. Noget er bekendt: glansbilleder, servietter, propper, kapsler, nøgleringe, yo-yo'er og Sussi-bøger. Noget er ret nyt. Starwars, Magic, War-hammer, Tamagottchi, pc-spil, Diddl-ting. Og så en enkelt, der skriver, at han samler på penge og wc-ruller...

Læselyst*Læselyst*

Børnene læser bøger og tegneserier, men også her viser der sig kønsspecifikke valg. Næsten 40% af både drenge og piger læser bøger "ugentligt". Men herefter fordeler de sig som tendens forskelligt. Blandt de resterende 60% piger læser halvdelen, det vil sige 30 % i bøger "hver dag". 9% af pigerne læser "sjældent eller aldrig". bøger. Blandt de resterende 60 % af drengene derimod svarer blot 15%, at de læser i bøger "hver dag". 25% læser "sjældent eller aldrig" i en bog.

Men billedet ser anderledes ud, når vi spørger om deres interesser for tegneserier. Drenge læser tegneserier langt oftere, end piger gør det.

Skoleliv*Skoleliv*

Interviewer: Synes I, at interesser for de forskellige fag i skolen fortæller noget om, hvem man er?

Nina: Ja, fordi jeg hader i hvert fald regning, ikke? Og hvis den anden person elskede regning, så kunne vi jo ikke rigtig snakke om det, at det var dumt, for det kunne den anden godt li'.

Marie: Lidt og lidt ikke det ved jeg faktisk ikke rigtigt.

Spørgsmålene omkring børnenes oplevelse af deres skolegang kunne sagtens være gjort betydeligt mere nuanceret. Nogle klasser har skrevet tilbage, at de har savnet dette. Det har vi taget til efterretning, og vi vender tilbage til skolelivet i senere spørgeskemaer. Vi har forsøgt at indkredse skolelivet med blot 5 spørgsmål. Vi har spurgt:

- ◆ om de er glade for at gå i skole eller ej;
- ◆ om de kan lide deres lærere eller ej;
- ◆ om de synes de er dygtige eller ej;
- ◆ om de laver "fis og ballade" eller ej
- ◆ om de synes, de tit får skældud eller ej.

De allerfleste børn er *glade* for at gå i skole. 86% (861) børn har svaret, at de er "lidt" eller "helt" glade for skolen. 14% er det ikke, og heraf er 5% slet ikke glade for at gå i skole.

Over halvdelen af børnene (53%) laver *fis og ballade*. Men når det drejer sig om "mere" eller "mindre", så er kønnet igen på spil. Ikke overraskende er der flere drenge end piger, der laver "meget" fis og ballade, men det er alt i alt en lille gruppe (11%) sammenlignet med gruppen af børn, der gerne vil være sådan "lidt stille" (28%). Blandt de "lidt stille" eller "helt stille" fylder pigerne mest.

Så kommer vi til *skældud*. 72% mener, at de "ikke så tit" får skældud for det de laver i skolen. 28% svarer, at de får skældud og heraf synes 5%, at de får det "meget". Hvis drengene laver mest ballade, så tager de da også hovedparten af skideballerne. 40% af alle drengene i Børnepanelet svarer, at de får skældud af deres lærere.

Børnene har kritiseret spørgsmålet om, hvorvidt de var *glade for deres lærere* eller ej. Der er jo nogle stykker at vælge imellem. Derfor må besvarelsene ses i lyset af, at flere børn ønskede en nuancering af svarmulighederne. Vi vil antage, at det er et belastet spørgsmål at stille børn i spørgeskemaer, der administreres af lærere. Deres besvarelser er - ligesom voksnes - afhængige af deres viden om, hvem der læser eller blot har mulighed for at læse deres besvarelse.

De fleste børn svarer, at det passer "helt" eller "lidt" på dem, at de er glade for deres lærere. 82% (808 børn) for at være helt præcis. 18% er ikke helt vilde med deres lærere, i gennemsnit hvert sjette barn i klassen. Heraf er ca. 5% meget lidt vilde med deres lærere.

Synes børn, at de er *dygtige* i skolen? I vores spørgeskema svarer de fleste (83%) på den "dygtige" side. Af de resterende 17 % synes de 3% slet ikke, at de er dygtige i skolen. I spørgsmål om egen vurdering af dygtighed ser vi ingen kønsspecifikke træk.

Glade skolebørnGlade skolebørnGlade skolebørn

Vi har gjort os overvejelser over, hvordan de nævnte skoleforhold hænger sammen. Hvilke træk er betydningsfulde for oplevelse af *det gode skoleliv*? Er det lærerne, det sociale klima eller faglige kompetencer, der er afgørende? Sagen er, at det er det hele. Vores undersøgelse viser en række meget systematiske, meget signifikante sammenhænge. I det følgende vil vi sammenholde svarene fra de 454 børn, der på udsagnet "Nogle børn er glade for at gå i skole", har sat krydset ved "Passer helt på mig" med svarene fra de 143 børn, der har valgt det alternative udsagn: "Nogle børn er ikke så glade for at gå i skole".

Børn, der er "helt" glade for at gå i skole laver ikke så ofte *fis og ballade*. Ca. halvdelen af dem laver sådan "lidt". Ganske få laver "tit" fis og ballade.

Børn, der ikke er glade for at gå i skole, laver oftere end de glade skolebørn fis og ballade. Men det er ikke dem alle. 33% af dem vil helst være stille.

De børn, der er "helt" glade for at gå i skole, får i gennemsnit langt mindre *skældud* end alle de andre børn (se figur 5 på næste side). 26% svarer, at de "ofte" får skældud, mens 41% svarer, at de "sjældent" får det.

Af de børn, der "ikke" er glade for at gå i skole, svarer kun 18%, at de "næsten aldrig" får skældud. 37% af de børn, der ikke er glade for at gå i skole, får "ofte" skældud.

Børn, der er "helt" glade for at gå i skole, kan godt *lide deres lærere* (93% kan, 7% kan ikke). (Se figur 6 på næste side). De fleste børn (59%) i denne gruppe er "meget" glade for deres lærere.

Heroverfor har vi de børn, der "ikke" er glade for at gå i skole. Deres svar viser, at kun 11% er "meget" glade for deres lærere. Over halvdelen af børnene i denne børnegruppe er "ikke" glade for deres lærere. For enhver der interesserer sig for sammenhænge i verden, må figur 6 forekomme smuk. Indholdsmæssigt er sammenhængen imidlertid ikke beskrevet. Vi mangler med andre ord indsigt i, hvad der ligger i "at kunne lide sin lærer".

Betyder dette eksempelvis, at læreren er 'sød' - og deler bolcher ud? Er det én, der aldrig skælder ud, eller kan sådan én godt være 'skrap' Eller får den lærer især skabt grundlag for en god stemning børnene imellem, og i givet fald hvordan? Er en lærer, børn godt kan lide, én, der er god til at lytte til børns forståelser og inddrage disse i undervisningen? Eller er det i særlig grad én, der repræsenterer stor faglighed? Er det én som kender det enkelte barn, og hans eller hendes øvrige livsforhold godt? Der kunne stilles mange flere spørgsmål. Svaret er givetvis langt fra enkelt og entydigt. Vi er dog slet ikke i tvivl om, at den viden ville kunne få stor betydning, for tilrettelæggelse af en børneperspektivisk undervisningspraksis.

De allerfleste af de børn, der er "helt" glade for at gå i skole, synes, de er *dygtige i skolen* (89%). (Se figur 7 på næste side). Halvdelen af dem synes, de er "rigtig dygtige".

Sådan fordeler det sig slet ikke for de børn, der ikke er glade for at gå i skole. Her svarer 42%, at de "ikke er ret dygtige", 36% er sådan "lidt dygtige", mens 23% svarer, at de egentlig er "helt" dygtige til fagene.

Skoleliv er altså en kompleks størrelse. Glæde ved skolegangen vedrører naturligvis barnets faglige præstationer. Men det vedrører også meget andet.⁶ Foreløbig kan vi samle op:

Skoleglæde er forbundet med muligheder for at have det 'godt' sammen med lærere. Men skoleglæde er også forbundet med muligheder for kunne deltage på måder, der er koordinerbare med skolens ideer om, hvad skolen er og skal beskæftige sig med. "Fis og ballade" kan i den henseende betragtes som et barns manglende muligheder for eller interesse i at koordinere sig med skolens ideer, værdier og strukturer. Børns forsøg på at udfordre/modarbejde skolens ideer om indhold og deres deltagelse i skolelivet opleves af børnene tendentielt besvaret med skældud. At skulle kæmpe den kamp kan opleves som nødvendigt. Men den gør ikke skolelivet mere glædesfyldt. Endelig er skoleglæde forbundet med muligheder for at kvalificere sig fagligt og deltage i skolelivet som kvalificeret.

Men vi mangler stadigvæk en yderst vigtig brik i børnenes selvbeskrivelser og i forståelse af skoleglæde: Deres forhold til vennerne.

VennerVennerVenner

Livet blandt jævnaldrende var det, der fyldte allermest i de indledende interview. Livet er ikke en dans - men alligevel. Viljen til social koordinering med jævnaldrende viser sig stærk og gennemtrængende. Paratheden til at lade sig afstemme med andre er stor.

Marie: Jeg har en veninde, hun er tit rimelig fjollet, og når jeg er sammen med hende, bliver jeg rimelig fjollet, men så er der også nogle andre veninder, som jeg har, ikke? Som jeg ikke er fjollet sammen med, så har vi det bare normalt, ikke?

Interviewene gav imidlertid også indtryk af, at samværet blandt jævnaldrende er betydningsfuldt for barnets billede af sig selv, *uanset samværrets kvalitet*. Som Nina udtrykker det:

Nina: Nogen gange, når jeg synes, der er et eller andet, der er synd, så prøver jeg at hjælpe. Men så lyder det nærmest, som om de svarer igen, så tror jeg bare, jeg

⁶ Dette er helt i overensstemmelse med andre studier af børns skoletrivsel. Se Schultz Jørgensen, P. og Ertmann, B. 1997.

kommer til at sige et eller andet forkert.... så føler jeg mig også lidt det bliver lidt pinligt, ikke? Jeg er én, der snakker lidt for meget, måske én der er lidt irriterende.

Vi har spurgt børnene om de har en "bedste ven", og om de har flere end tre venner. Om de synes, at venner er svære at få og om de synes, at de har venner nok. Og så har vi spurgt lidt til karakteren af deres samvær med andre børn. Om at drille og hjælpe, om at bede om hjælp og om at bestemme.

91% har svaret, at de har flere end tre venner. 9% at de ikke har. Det behøver jo ikke at udgøre et problem for de 9% af børnene. Eller gør det? Hvis vi kigger lidt på deres øvrige svar om deres venskaber og deres humør, kan vi se, at de procentvis oftere end de, der har flere end tre venner, svarer:

- ◆ at de gerne vil ha' flere venner (55 % af det samlede Børnepanel).
- ◆ at de synes det er svært at få venner (32 % af det samlede Børnepanel).
- ◆ at de ikke synes, de passer ind i deres klasse (12 % af det samlede Børnepanel).
- ◆ at de synes, at børn skal klare deres problemer selv, frem for at bede andre børn om hjælp (8 % af det samlede Børnepanel).
- ◆ at de er "sure", "modløse" og "usikre" (herom senere).

Endelig svarer de procentvis sjældnere end de børn, der har mere end tre venner, at de er "sjove" og "glade" og "modige" (herom senere).

Der er mange, meget gode grunde til at tage relationer mellem jævnaldrende meget alvorligt. Undersøgelser peger på, at ensomhed i skolealderen har en tendens til at vokse med ind i ungdomslivet og voksenlivet (for eksempel Crowen, 1973). Crowen viser også i sin store longitudinelle undersøgelse, at børn, der af andre børn beskrives som upopulære er mere tilbøjelige til at opleve en række sociale og følelsesmæssige problemer senere i livet. Når talen vedrører udvikling af psykiske lidelser, gives relationer til jævnaldrende også stor betydning. Således skriver psykiateren Michael Rutter opsamlende:

"Det er veldokumenteret, at der ved en lang række psykiatiske forstyrrelser ofte ses problemer med kammeratskabsrelationerne. Af samtlige individuelle adfærdselementer er det faktisk et af dem, der udviser stærkeste og mest konsistente forbindelser med psykisk forstyrrelse." (Rutter, 1997, s. 157)

Andre undersøgelser peger på, at ensomme børn gennemsnitligt set har sværere ved at klare sig fagligt godt i skolen. (Asher, 1984)⁷.

⁷ Nogle ville måske anfægte argumentet, at børn, der ikke er populære i klassen, som tendens oplever ensomhed. Den påstand er undersøgt blandt andet af Asher.

Der er ikke noget der tyder på, at vi blot kan forlade os på, at gode voksne kan erstatte relationer med jævnaldrende.

Simon: Den eneste der kan stole på mig, det er nok min bedste ven.

Christoffer: Det er Søren.

Interviewer: Han stoler på dig?

Simon: Og vi stoler også bare på hinanden. Han har næsten aldrig røbet en hemmelighed til en anden.

Simon: Ja, ens bedste ven skal jo også ligne een mest muligt - altså det skal jo være nogen, der har næsten samme interesser. Søren, han har den samme - han interesserer sig også for biler. Det er bare formel 1 racere, osv., og vi er gode venner, fordi vi ligner hinanden så meget, og så kan vi godt li' at lege sammen.

Christoffer: Gud - er han så grim??? (stort grineri)

Simon: Man er gode venner med dem allerinderst - på en måde - og så kan man godt blive meget uvenner med dem - det kan jeg huske, at mig og Søren var engang...

Tallene fra denne undersøgelse bekræfter Børnerådets opfattelse af, at social marginalisering i børnegruppen er et vigtigt arbejdsområde for Børnerådet fremover. På den måde lagde undersøgelsen fint op til den næste - om mobning ⁸.

I periferien*I periferien I periferien*

Under de forberedende interview startede flere fælles fortællinger om et barn, der befandt sig i periferien af vennekredsen. I det følgende vil vi vise to uddrag herfra, fordi de på andre måder end de kvantitative data kommer tæt på livet "i periferien". Vi opfordrer læseren til at tage sig de 5 minutter, det tager at læse dem igennem. For selvom det er "lange klip", er de meget kortere end skoledagen må opleves for de udsatte børn.

Det første klip er bemærkelsesværdigt, fordi det viser en gennemført marginal position for et barn. Men samtidig med at dette gøres eksplicit, opnår vi ikke en særlig plausibel forklaring på, hvorfor drengen stødes ud.

Mikkel: Og han laver aldrig lektier.

Christoffer: Han laver aldrig lektier, og han sidder derhjemme og spiser mad foran fjernsynet hver eneste dag, og de sidder ved sofabordet.

Mikkel: Og han kan heller ikke li' ret meget mad.

Christoffer: Nej, han kan ikke engang li' hjemmelavet burger, han kan kun li' købeburger, han er sådan lidt anderledes. Der er mange, der har alt muligt med til

⁸ Om venskab, drilleri og mobning. Børnerådet, 1999.

frokost. Men hvis du tænker på Daniel, så har han to grovboller med chokolade på - det er hans frokost!

Simon: Han har også tre pålægschokolademadder.

Mikkel: Jeg tror også, at jeg er lidt anderledes med mad - jeg kan godt li' lidt fremmed mad.

Christoffer: Det er da klart (fælles grin) - (Mikkel er adopteret og sort).

Simon: Han laver ikke sine lektier. Vi skulle ha' skrevet vores stil færdig, og den skulle vi faktisk ha' skrevet færdig i onsdags, men der havde vi ikke Karen, så vi afleverede den først i går, og da havde han kun skrevet 4 linier. Ikke?

Christoffer: Han går ikke på vores klub, og hans mor hun blev enormt hidsig, fordi Steffen troede, det var ham, der havde stjålet nogle terninger til "Dungeons". Og måske kan det godt være lidt dumt, at vi beskylder ham, men så bliver hun så sur, at hun melder sit barn ud af klubben. Det er sådan lidt... det er sådan lidt hurtigt, synes jeg.

Simon: Ja, og nogle gange så holder han bare fri, fordi øh.. og så kan hans storesøster ikke huske, hvad der var i vejen. Og så nogen gange skal han så hen til sin farmor.

Christoffer: Jeg har lige haft brækket benet, jeg gik rundt på krykker, og så bare fordi han har lidt ondt i foden, kan han ikke komme i skole, altså!!

Mikkel: Han tror også, han er sjov nogen gange - han tror, han er enormt sjov!! Og så griner ingen af os - det er slet ikke sjovt, vel?

Interviewer: Er det ligesom, han gør de forkerte ting?

Christoffer: Det er ligesom: Han har en halv hjerne! (alle griner) ... Han gør bare andre ting end alle andre. Han er ligesom... vores klasse, den er sådan lidt med, at man ... danser med pigerne..

Mikkel: Ikke mig.

Jonas: Heller ikke mig.

Christoffer: Det gør jeg - ikke ligesom Ø'erne. Drengene går bare ned og spiller fodbold og pigerne, de går bare sammen. Vores klasse, de spiller slet ikke fodbold. Nogen gange siger vi, at der er nogen af Ø'erne, der passer ind i vores klasse - men Daniel skulle have været i deres.

Interviewer: Der er ligesom en bestemt tone inde i jeres klasse - der er noget, man gør og så er der noget man ikke gør?

Drengene: Ja, for det holder sammen på klassen.

Interviewer: Og det er I nogenlunde enige om?

Simon: Det er ligesom et puslespil. Et puslespil holder jo hinanden sammen, og så er der sådan en, der kommer med en hammer og slår ned i det - sådan en hammer der ødelægger puslespillet.

Christoffer: Han er en brik, der ikke passer ind i vores klasse.

Simon: Jeg tror, hans gamle klasse ville have været bedre.

Christoffer: Vi ved det jo ikke - når man er hjemme hos ham, og man kan selvfølgelig godt være Spice Girls fan, når man er dreng, det er der jo ikke noget galt i, vel? Men altså hver gang vi kommer hjem til ham, så siger han, at det bare er hans mor, der har hængt plakater op - Spice Girls inde på hans værelse - men på en anden måde så tror vi, at han godt kan li' Spice Girls. Han tør bare ikke indrømme det, fordi vi ikke kan li' Spice Girls - ingen drenge fra klassen kan li' Spice Girls.

Udover forslaget om, at "det nok var bedre for Daniel i den gamle klasse", så er det eneste tilbud til Daniel i løbet af interviewet:

Jonas: Hvis han får nogle venner, så ville det være meget godt, for så ville disse her venner kunne lære ham, hvordan man egentlig opfører sig. Og så kunne det jo være, at man ville lege med ham.

Egentlig undrer vi os lidt. Tager vi kritikpunkterne på Daniels adfærd hver for sig, er de ikke synderligt bemærkelsesværdige. En dreng der godt kan li' at se fjernsyn, mens han spiser aftensmad, som bedre kan li' McDonalds end mors hjemmelavede, som spiller fodbold og undgår at danse med pigerne. En dreng der ikke rigtig gider skrive sine stile og gerne holder et par pjækkedage. Han lyder egentlig helt almindelig. Flere af drengene kan heller ikke lide at danse med piger, har andre madlyster etc. Kun på et par enkelte punkter skiller han sig tydeligt ud. Hans mor har tabt den civiliserede selvkontrol og han er en dreng, som kan li' Spice Girls. Forestillingen om mor som forsvarende hunløve beskytter måske for drengenes yderligere kritik, men Spice Girls reagerer drengene også meget stærkt på. I slutkommentaren "*ingen drenge fra klassen kan li' Spice Girls*" definerer de ham ud. Enten ud af klassen eller ud af hankønnet.

Det ser ud, som om drengene mangler begreber, der kan indfange den anderledeshed de møder. Vi vælger altså at fastholde, at der *er* anderledeshed. Den slags problemer er *socialt konstrueret: Nogle har kaldt, og andre har svaret, nogle har søgt, og andre har ladet sig finde.*

Det er på den måde alt for enkelt at følge ideen, at Daniel også er lidt sær og at han skal lære, hvordan han skal opføre sig, som en af drengene foreslår. Det er tilsvarende alt for enkelt at forestille sig, at alt er det pure opspind, som alene tjener det formål at styrke klassens interne liv; og at det for eksempel bare handler om at knække en af de stærkest kategoriserende drenge som for eksempel Christoffer. På en måde udgør de tilsammen et stort puslespil. Og som sådan kunne man jo synes, at det hele hænger fint sammen og egentlig ikke fortjener nogen pædagogisk indsats fra voksne. Men det gør det.

Klassen kan godt tåle, at der befinder sig et barn i periferien af klassens liv. Måske tilføres klassen endda et særligt liv heraf. Men sådan er det ikke, set fra det enkelte menneskes perspektiv. Mennesker kan ikke tåle at blive placeret i positioner, hvor de mister handlemuligheder i fællesskaber. Hvor deres forsøg på at deltage i fællesskaber

bliver redefineret på måder, der marginaliserer dem yderligere. Som doven, kræsenpind, halvhjerne, mors dreng, tyv, hypokonder, klovn og pige. I det omfang det sker, vil det fordrø en pædagogisk indsats.

Vi forestiller os en indsats, der netop heller ikke fokuserer ensidigt ud fra en afgjorthed om “det rigtige” og “det forkerte” perspektiv. Ensidigt, ved eksempelvis at sende Daniel til psykolog eller give ham specialundervisning i dansk. Eller ensidigt ved at straffe gruppen af drenge eller blot appellere til deres medlidenhed, som vil befæste deltagelsespositionerne yderligere. Enten med hang til gengæld eller re-kategorisering af Daniel som “stakkels”.

Det gælder i vores øjne snarere om at finde og medskabe berøringspunkter. Undervisningsmæssige og pædagogiske forbindelsesrum, hvor det vil være til stor glæde for både Daniel og fællesskabet at mødes. Ikke ved at blive ligesom den anden, men ved at bidrage forskelligt i et nyt (fælles) fællesskab. Et fællesskab som Daniel ikke kan undvære og undværes i. Heri består den pædagogiske integrations kunst, hvis målet er at arbejde mod udligning af den herskende asymmetri, der er imellem drengegruppens og Daniels deltagelsesmuligheder (se Schousboe, 1989; Cecchin, 1996; Hviid, 1999).

I den næste sekvens synes udelukkelsen meget mere begrundet. Men modsat forventningen, holder pigerne hele tiden en dør åben til det udsatte barn. Der er en stående invitation til fællesskabet. Og måske er det nemmere at holde en dør åben, når man kender lidt til det, der foregår.

Marie: Vi har haft sådan nogle problemer i klassen. En der hedder Anna. Hun var tit sur og bestemte det hele, og vi turde ikke at sige noget til hende, for hun gik også nogen gange og slog.

Stine: Hvis man er i gruppe med hende, så siger hun: “Det papir skal være den farve, og I skal bare ikke sige noget!”

Sofia: Og så i dag, så sagde Marie en hemmelighed. Og så tager Anna alle os piger ud og siger: “I skal ikke lege med Marie!” Hun bliver bare ved med at tage det op og sådan noget.

Marie: Nogle gange når man har en madpakke med, som man selv synes er god, så siger hun “Add, den stinker!”

Stine: Ja for eksempel, hvis vi står i en rundkreds og snakker, og så hvis der er en, der kommer hen med sin mad, så sir’ hun: “Addd, kan du ikke lige gå væk, din mad lugter” og sådan noget.....

Marie: Ja, og så sir’ hun altid, hvis man siger et eller andet, som man selv synes er sjovt, så sir’ hun (i kor): “Er det nu vi skal grine??!!”

Sofia: Og nogen gange så siger hun også: “And so what!!” Hun gør ligesom en lille. Hun er god til at sige for eksempel: “Kan du ikke bruge et andet vaskepulver” og sådan. Ligesom hun godt kan lide at gøre folk lidt kede af det.

Nanna: Hvis man siger til hende "Jeg har ikke lavet min stil", så lige pludselig midt i timen så sir' hun: "Aiii, Nanna, har du ikke lavet din stil!" Så råber hun det op i hele klassen!

Stine: Hun er også rigtig led mod Lise (lærer). Og hun siger selv, at hun vil ha' en god uddannelse. Hun hader alle lærerne. Og så når vi skal have vikar, så sir hun: "Vi skal bare ha' fritime - det har Lise sagt!" Hun gider ikke ha' timerne, og hun vil alligevel ha en god uddannelse.

Marie: Og hun er den, der siger: "Nu tier du stille!!" Men hun larmer selv.

Med pigernes forskellige små episoder stykker de et lille menneske sammen for os. De beskriver en personlig "stil", der består af meget hårdhændede strategier til at positionere sig selv i forhold til andre. Det er helt åbenlyst, at disse elegant udførte magtformer viser hen til en person, der kan tænke hurtigt og strategisk. Det kan godt forklare, hvorfor pigerne er bange for Anna. Hver for sig har de mærket hendes forsøg på at støde dem ud.

Sofia: "Det er først nu .. jae... fra tredje klasse .. så sagde vi "Nej!". Vi gad ikke mere. Og så prøver vi at sige: "Hold mund."

Det kan måske undre, hvorfor deres udelukkelse ikke er mere bastant. Vi kender kun nogle af grundene hertil. I nogle situationer er Anna helt anderledes:

Laura: Nogen gange er hun rigtig sød at være sammen med - når man er alene. Det er bare, når hun er sammen med andre, så blir' hun lidt strid. Man skal være alene med hende.

Her er tilsyneladende en situation, der har en sådan beskaffenhed, at begge parter oplever velbehag i samværet. Derfor er den interessant at få et nøjere kendskab til i en pædagogisk integrationsindsats. Hvad er det der gør, at det lykkes her? Et andet kraftfelt i integrationsøjemed er vist Sofia, som ser ud til at nyde respekt for sine standpunkter i gruppen. Hun har kendt en anden pige, der også "var sådan". Som hun alligevel blev ved med at lege med. Den pige fortalte siden til Sofia, hvor meget det havde betydet for hende. Disse erfaringer gør, at pigerne stadig vedbliver at være åbne og derfor også sårbare over for hende. De ved stadig ikke, hvem der bliver udstillet af hende og hvornår.

Disse erfaringer, kunne pigerne sagtens ønskes at være foruden, men når alt kommer til alt - og hvis vi sammenligner med erfaringer i voksenlivet - må vi antage, at de vil møde lignende situationer igen. Deres fællesskab gør det muligt for dem at forholde sig til dette som et fælles anliggende.

Deres analyser synes mere gennemtænkte end drengenes, og deres integrationsstrategier er (derfor) mere præcise. Ud fra de oplysninger vi har, håber og tror vi på, at pigerne sammen klarer opgaven. Men det er ikke en lille opgave, pigerne bakser med, og

spørgsmålet er, i hvilket omfang den kunne tænkes ind i skolens daglige undervisningspædagogik?

Hvad viser spørgeskemaet om børn i periferien? 12 % af børnene synes *ikke, at de passer ind i deres klasse*. Det er børn, der oftere end gennemsnittet af Børnepanelet beskriver sig selv som usikre, modløse og bekymrede. Langt sjældnere beskriver de sig som glade og sjove. Og det ser heller ikke ud til, at livet er så nemt for dem. Hvad angår venner, har de sjældnere end gennemsnittet 3 venner, de vil oftere gerne have flere, og de synes de er svære at få.

Vi ved ikke meget om hvorfor. Der er dog små men statistisk signifikante spor at følge. På spørgsmålet om, hvorvidt barnet er "sådan én", "der hjælper andre børn med deres problemer", eller "sådan én", "der synes, at andre børn skal klare deres problemer selv", er netop disse børn oftere end gennemsnittet af Børnepanelet tilbøjelige til at mene, at andre børn skal løse deres egne problemer. På spørgsmålet om, hvorvidt barnet er "sådan én", "der beder andre børn om hjælp med sine problemer" eller "sådan én", "der helst vil klare problemerne selv", svarer de tilsvarende signifikant oftere, at de helst vil klare deres problemer selv.

Vi har så vidt vi kan vurdere, at gøre med en problemstilling, der vedrører den sårbarhed, der opstår i og med man viser sin sociale afhængighed og møder andres. Her har vi at gøre med børn, som på den ene side ønsker sig et rigere socialt liv og samtidig opretholder en personlig "skærmetthed" og forventer (eller fordrer?) at andre gør det samme. I deres måder at deltage i sociale fællesskaber på, italesætter de hvor udsat det er, at have brug for andre. Snarere end denne skærmning tror vi, at det er modet til det modsatte, der er vejen til at få nære venner.

Disse modsatrettede forhold henviser ligesom de foregående eksempler til et problemfelt, der ville kunne gøres til genstand for undervisningspædagogiske refleksioner.

HumørHumørHumør

Selina: Hvis hun siger, hun er meget sart - så ved man, at man ikke skal sige meget til hende.

Nina: Jeg er meget hidsig - hvis der er noget, jeg ikke kan finde ud af.

Selina: Du er også meget stille - i timerne.

Nina: Jeg kan også være - derhjemme - der er jeg sådan meget... vred på mine forældre... jeg kan også være doven ... jeg rydder ikke op.

Humøret kan jo svinge, og mange har klogeligt sat mange ringe om de mulige følelsesmæssige tilstande, der fandtes i spørgeskemaet. Vi har spurgt dem om deres humør sammen med deres venner. Glad, sjov, modig, hidsig, modløs, usikker, genert, stædig, alvorlig, sur og bekymret.

De fleste (90%) er glade, 82% er sjove. Mange er modige (36%) og en stor del er alvorlige (18%). 11 % af børnene synes, de er usikre. Det gælder både for drenge og piger. Men der er også køns kategorisering i følelseslivet. Mere end tilfældigt beskriver drenge oftere end piger sig selv som: hidsige (5,7%) og seje (26,4%). Mere end tilfældigt beskriver piger oftere end drenge sig selv som generte (16%) og stædige (20%).

Fremtid*FremtidFremtid*

Interviewer: Vil det være en idé at spørge om, hvad man gerne vil være, når man blir' voksen?

Nina: Jae, for det kan jo godt fortælle om, hvad der interesserer dem, ikke?

Det gjorde vi så. Dette spørgsmål var et åbent spørgsmål. Vi har ikke rede på alt det børnene vil være. Piger, der vil være arkæologer, brandmænd, præster, dyrlæger (det er vist et hit), sangere, modeller, dommere, kedelpassere, skibsredere, missionærer, lærere og meget andet. Drenge, der vil være pædagoger, elektrikere, professionelle!, basketball spillere (her under Michael Jordan), fodboldstjerner, lastbilchauffører, hoteldirektører, landmænd og meget, meget mere. En del har ikke bestemt sig, "*det vil tiden vise*", svarer en pige klogt. 71 % tror på, de blir' det, de gerne vil, og den tiltro fordeler sig ligeligt mellem drenge og piger. Det lyder måske ikke af meget, men der er realister imellem. De ved, at det blir' svært. Så mange Anders And'er og statsministre er der jo heller ikke. Sagt helt uden sammenligning i øvrigt.

På sporet at 5.-klasse

På sporet at 5.-klasse På sporet at 5.-klasse

Helt overordnet ser vi stor seriøsitet i besvarelsene. Den seriøsitet læser vi som vilje til samarbejde og en insisteren på at blive forstået. Det ser vi både der, hvor besvarelsene falder inden for spørgeskemaets muligheder og der, hvor børnene aktivt har opponeret imod utilstrækkelige svarmuligheder ved at undlade at svare eller ved at lave deres egne svar. Det er i vores øjne betryggende at se en så vedholdende modstand mod fejlfortolkninger.

Vi har fået indsigt i betydningsfulde dimensioner af 10-12 årige børns selvbeskrivelser og i nogle centrale forhold i selvdannelse. Det mest slående i besvarelsene er i vores opfattelse *selvbeskrivelsernes socialitet*. Det betyder, at børn - i alt hvad de forholder sig til - samtidig forholder sig til, hvordan andre forholder sig, og hvordan andre forholder sig til deres forhold til sig selv. Et forhold til sig selv er altså socialt. Sammenligninger med andre og andres blik på én(s) selv bliver en optik at se, opleve og forstå sig selv med. Derfor slår det os, hvor udtalt afhængigt af det sociale liv, det er, at "blive sig selv"

Dette giver anledning til at understrege en sjældent beskrevet dimension i børnelivet af i dag. Der hersker i dag en udbredt forståelse af børn, som kompetente og stærke. (Se f.eks. Sommer, D. 1997) Uden at ville anfægte disse forståelser, er det vor opfattelse, at det er en vigtige pointe at understrege, at det at være kompetent og stærk, i høj grad er forbundet med at kunne stille sig *socialt modtagelig*. I det moderne børneliv er der et vedvarende krav til børn om at kunne lytte, tåle og lade sig berøre af andres forhold til én. Den socialt modtagelige position er altså en *udsat* position hvis styrke ligger i dens udsathed. På den måde betyder det, at være kompetent, resilient og stærk også, at være sårbar.

Dennis: Nogen gange bliver jeg bange for mig selv ...

Interviewer: Hvornår bliver du bange for dig selv?

Dennis: ... For eksempel når jeg ser mig selv i spejlet.

Interviewer: Når du ser dig selv i spejlet?.... Hvad ser du så?

Dennis: Jeg står og ser på en, der står og ser på sig selv i spejlet.

Der skrives jo så meget om dagens børn. Med reference hertil bør man vel også spørge: Afspejler børnenes interesse for selv fremstilling i virkeligheden blot deres selvoptagethed, deres egocentri? En udviklet selvforståelse viser ikke *automatisk* hen til træk som f.eks. egocentri eller selvoptagethed. Det henviser som beskrevet langt snarere til et centralt vilkår i det moderne liv.

Når disse begreber alligevel ofte får plads i karakteriseringen af den moderne barndom, må de forstås som begrundede i, at vores samfund rummer stærke tendenser til

individualisering og nærmest inviterer til selvoptagethed. Det er imidlertid slet ikke en nødvendig konsekvens af det moderne liv.

Langt snarere synes det at have betydning for de adspurgte børn: *at blive sig selv, sammen med andre.*

Vi mener derfor at have belæg for at antage, at vi rundt omkring, hvor børn lever deres liv, ville kunne opnå kendskab til intensive og nuancerede samværsformer børn imellem. Samværsformer der på én gang både varetager og beforder udvikling af individualitet såvel som socialitet.

Et øget kendskab til disse samværsformer ser vi som nyttigt bidrag i udvikling af moderne børneperspektivisk undervisning og pædagogik. Men hvorfor har det ikke allerede en mere fremtrædende plads i de systemer? Begrundelserne herfor er givetvis mange. Vi antager at én af disse er vores (faktisk lidt selvoptagede) forestillinger om, at barndommen var rigtigst, da vi selv var børn.

LitteraturLitteraturLitteratur

Asher, S. et al. (1984): Loneliness in Children. *Child Development*, 55, 1456.

Bak, M. (1997): Enemorfamilien. København: *Forlaget Sociologi*.

Broe, Lotte (1999): Tanker om den æstetiske erfarings betydning som moderne dannelsesform. *Dansk Pædagogisk Tidsskrift*, nr.4.

Cecchin, D. (1996): *Den integrerende baggrund*. Forlaget Børn og Unge.

Corsaro, W. (1989): *Friendship and Peer Culture in the Early Years*. New Jersey.

Crowen, E. et al. (1973): Longterm follow-up and early detected Vulnerable Children. *Journal of Consulting & Clinical Psychology*, 41, pp 438-466.

Giddens, A. (1999): *Modernitet og selvidentitet*. Hans Reitzels Forlag.

Hansen, F. K., M. Malmgren & F. Munk (1998): De klemte og glemte børnefamilier B børnefamilier og valgmuligheder.

Harter, S. (1988): Developmental processes in the construction of the self. I: Yawkey, T.D. & J.E. Johnson,; *Integrative processes and socialisation. Early to Middle Childhood*. Hillsdale, N.J., Erlbaum.

Harter, S. (1982): The perceived competence scale for children, *Child Development*, 53, 87-97.

Hviid, P. (1998): Deltagelse eller reaktiv pædagogik. I: *Pædagogens faglighed i daginstitutioner*. (Red.) Inge Bryderup. Danmarks Pædagogiske Institut.

Hviid, P. (1999): *Til lykke*. Danmarks Pædagogiske Institut.

Polakov, V., T. Halskov & P. Schultz Jørgensen: Vulnerable lone Mothers and their Children. (i tryk).

Rizzo, Thonas A. (1989): *Friendship Development among Children in School*. Ablex Publishing.

Rutter, Michael et al (1997): *Den livslange udvikling*. Hans Reitzels Forlag.

Schmidt, Lars-Henrik (1994): Den arme synder - utidige bemærkninger om tidens sunde fornuft. I: *Hooked B Om vanvid og æstetik i sport og kropskultur*. (Red.) Verner Møller, Jørgen Povlsen og Kurt Lüders. Odense Universitetsforlag.

Schousboe, I. (1989): Integrationsformer. *Udkast*, nr. 1.

Schultz Jørgensen, P. & Ertmann, B, (1997): Skoletrivsel blandt 11-15 årige børn i Danmark. *Nordisk Psykologi*. 49(4) 287-308.

Sommer, Dion (1996): *Barndomspsykologi: udvikling i en forandret verden*. Hans Reitzels Forlag.

Staub, E. (1991): A conception of the determinants and development of altruism and aggression: motives, the self and the environment. I: *Altruism and aggression*. Eds. Carolyn Zahn-Waxler, E. Mark Cummings & Ronald Iannotti.

Spørgeskema

Vi har forsøgt os med et særligt spørgeskema, som vi tror er velegnet. Det giver børnene mulighed for at beskrive sig selv i sammenligning med andre. Det er lettere at svare, ”at man har det ligesom nogle andre, der også synes/oplever”... eller “ligesom andre, der heller ikke synes/oplever..”, end bare at beskrive, hvordan man selv har det.

Det er endvidere karakteristisk for spørgestilen, at den ikke har en “lige midt imellem”-kategori, som vi mennesker ellers er tilbøjelige til at vælge som svarkategori, hvis den findes. Det har børnene nogle steder opponeret imod, og det har vi taget til efterretning som en saglig kritik.

18) Hvordan er du i skolen?

(Når du har valgt sætning, skal du vælge, om det passer helt eller lidt på dig)

(Sæt ét kryds i det valgte felt i linien)

Passer helt på mig	Passer lidt på mig				Passer lidt på mig	Passer helt på mig
		Nogle børn er glade for at gå i skole	MEN S	Nogle børn er ikke så glade for at gå i skole		

21) Hvordan har du det med dine venner?

(Når du har valgt sætning, skal du vælge, om det passer helt eller lidt på dig)

(Sæt ét kryds i det valgte felt i linien)

Passer helt på mig	Passer lidt på mig				Passer lidt på mig	Passer helt på mig
		Nogle børn vil gerne	MEN S	Nogle børn har nok ven-		

		have flere venner		ner		
		Nogle børn beder ofte andre børn om hjælp med deres problemer	MEN S	Nogle børn vil helst klare deres problemer selv		

Selvom spørgeskemaet blev gennemlæst og “godkendt” af en lille gruppe børn før dets mangfoldiggørelse, ved vi i dag, at der var spørgsmål, der kunne have været stillet bedre, at der var overflødige spørgsmål og at vi har oversat betydningsfulde spørgsmål.

Antallet af børn, der indgår i statistikken, varierer. Der er *uoplyste* spørgsmål, og der er *ulovligt* besvarede spørgsmål. Et typisk uoplyst er spørgsmålet om fremtiden. Hvis man ikke ved, hvad man vil være, kan det være svært at gøre sig nogle tanker om, hvorvidt det vil lykkes for én. Et typisk ulovligt svar er, når der tilføjes endnu en kategori. Det har mange gjort i spørgsmålet om, hvorvidt deres forældre var for lidt eller for meget hjemme. De har tilføjet en “tilpas”-kategori. Børnenes svar vil derfor konsekvent blive præsenteret i procenter af de “lovlige” besvarelser.

Beskrivelse af stikprøvedesign.

Børnepanelet er udvalgt af Socialforskningsinstituttet ud fra følgende principper: Stikprøven udgør 60 klasser på 60 skoler, der omfatter knap 1.100 elever. Stikprøven er udtrukket repræsentativt blandt folke- og privatskoler i hele landet. De udvalgte 60 skoler er udvalgt tilfældigt under hensyntagen til antallet af elever i 5.klasse på skolen. Hvis en skole er udvalgt, er der bagefter udvalgt en klasse simpelt tilfældigt. Dette design er umiddelbart repræsentativt, da alle elever har samme chance for at blive udvalgt. Dvs. der er således kun tilfældige stikprøvefejl. Efterfølgende analyser behøver derfor ikke at blive vægтет, hvilket også betyder, at den tilfældige fejl ikke øges af denne grund. For yderligere at forbedre stikprøven, er der blevet stratificeret efter geografi, hvilket betyder, at stikprøven på optimal måde er spredt over hele landet.

Udvælgelsen af hele klasser betyder dog, at den tilfældige fejl er større, end hvis stikprøven var en direkte simpel tilfældig udvælgelse af elever, der gik i 5.klasse. Et sådant design havde således spredt eleverne i langt flere end de 60 klasser, som der er udvalgt i det foreliggende design. Den såkaldte 'klyngeeffekt' skal man tage højde for, hvis man benytter standart statistiske programmer til sine analyser.

Hvis en skole ikke kan deltage, kan den erstattes af en anden skole. Dette bør gøres så den pågældende nye skole ligner den anden så meget som muligt i samme 'bistratum'. Hvis flere skoler i samme bistratum minder om den pågældende skole, vælges den skole, der står tættest.